

Wie was Heinrich Dernburg?¹

Heinrich Dernburg werd op 3 maart 1829 geboren in Mainz. Hij stamde uit een joods geslacht; zijn beide ouders waren joods. Zijn grootvader heette Derenburg, zijn oom Joseph Naftali vestigde zich in Frankrijk en noemde zich Derembourg. Vader Jakob Heinrich en moeder Rosalie Reinach gingen met hun twee zonen Heinrich en Friedrich (1832) over naar het Lutheraanse geloof en lieten zich op 9 mei 1841 dopen. Heinrich was toen 12 jaar oud. Vier jaar later verhuisde de familie naar Giessen waar vader Jakob tot hoogleraar in het Romeinse en Franse recht was benoemd. Daar begon Heinrich in 1847 aan de rechtenstudie. Zoals vele studenten raakte hij het jaar daarop betrokken bij de revolutionaire woelingen. Net als Theodor Mommsen was ook Dernburg een *Achtundvierziger*. Na het mislukken van de revolutie studeerde Dernburg in 1849 af en promoveerde het jaar daarop in Giessen tot doctor *mit höchster Auszeichnung*. Zijn proefschrift handelde over de executoriale verkoop en was getiteld: *Die Emptio Bonorum - ein rechtshistorischer Versuch*. Twee jaar later 'habiliteerde' Dernburg bij Karl Adolf von Vangerow, hoogleraar Romeins recht in Heidelberg. Zijn *Habilitationschrift* ging *über das Verhältnis der hereditatis petitio zu den erbschaftlichen Singularklagen*. In vijf jaar tijd was Dernburg opgeklommen van recruit tot professorabel rechtsgeleerde. Hij was 22 jaar oud, toen hij habiliteerde.

Drie jaar later, dus op 25 jarige leeftijd, werd hij als opvolger van Mommsen benoemd tot hoogleraar Romeins recht in Zürich. Zijn aanstelling is ongetwijfeld mede te danken geweest aan de voorspraak van Ludwig Keller die hij tijdens zijn studie in Berlijn had leren kennen en die hij beschouwde als zijn leermeester. Acht jaar bleef hij in Zwitserland totdat hij in 1862 een benoeming aanvaardde in Halle en terugkeerde naar Duitsland. Als vertegenwoordiger van die stad werd Dernburg in 1866 afgevaardigd naar het Pruisische *Herrenhaus*, waarvan hij één van de meest actieve leden werd.

Na enkele vergeefse pogingen het Romeinse recht en in het bijzonder de Pandekten in Berlijn te doceren en niet dan nadat Jhering en Windscheid voor de leerstoel hadden bedankt, lukte het Dernburg deze meest begeerde post in de wacht te slepen. Berlijn ontleende zijn prestige aan de vermaarde bekleders van de leerstoel (Savigny, Puchta, Rudorff) maar ook aan zijn positie als hoofdstad van het koninkrijk Pruisen. Die glans werd nog vermeerderd doordat het sinds een jaar tevens de hoofdstad was van het Duitse keizerrijk.

Tot aan zijn dood is Dernburg actief geweest niet alleen in de academische wereld, maar ook als lid van het *Herrenhaus* waarin hij in de vaste *Kommission für*

¹ Van Dernburg is een biografie verschenen, geschreven door Werner Süß, *Heinrich Dernburg - Ein SpätPandektist im Kaiserreich, Leben und Werk*, Ebelsbach 1991. Daaraan heb ik de meeste gegevens ontleend.

Justizangelegenheiten zat. Als zodanig heeft hij deelgenomen aan de discussies over het nieuwe burgerlijk wetboek. Op de ontwerpen had hij scherpe kritiek. Hij vond ze te onpraktisch, te abstract en te levensvreemd, veel minder 'warm' en sociaal dan het Pruisische *Allgemeine Landrecht* waarover hij een standaardwerk had geschreven. Slechts geleidelijk en, zo lijkt het wel, schoorvoetend heeft hij zich voornamelijk uit patriottische overwegingen bij de onvermijdelijke komst van het BGB neergelegd. Vijf jaar na invoering, in 1905 heeft hij er zelfs enige lovende woorden voor over.

Dernburg schreef niet louter boeken, maar standaardwerken. Zijn *Lehrbuch des Preussischen Privatrechts* uit 1871 bestond uit drie delen en beleefde vijf drukken. Dernburg was daardoor dé specialist op het gebied van het Pruisische burgerlijke recht dat hij trachtte in te bedden in de algemene leer van het privaatrecht. Afzonderlijk verschenen nog twee delen over het Pruisische hypothekenrecht en een werk over de voogdij in Pruisen (3 drukken). In 1881 verscheen de eerste druk van zijn *Pandekten*. Zij zouden bij zijn leven zeven drukken beleven en na zijn dood worden bewerkt door P. Sokolowski onder de veelzeggende naamsverandering *System des römischen Rechts der Pandekten* (deel 1 in 1911, deel 2 in 1912). Door de invoering van het BGB op 1 januari 1900 verloren deze standaard- en naslagwerken veel van hun betekenis omdat ze niet langer het geldende recht behandelden. Met niet aflatende ijver zette Dernburg zich aan het schrijven van een nieuw leerboek over *Das Bürgerliche Recht des Deutschen Reiches und Preussens*, waarvan tussen de jaren 1898 en 1905 vijf delen verschenen. In nieuwe drukken werden de verschillende delen bewerkt door Dernburg zelf en na zijn dood door anderen. Als mooiste parel aan de rijke kroon van zijn geschriften prijkt o.i. *Das Pfandrecht nach den Grundsätzen des heutigen römischen Rechts dargestellt*. Het is een vroege monografie, deel 1 dateert van 1860, deel 2 uit 1864. Dernburg was toen 31 resp. 35 jaar oud. Het *Pfandrecht* is een meesterwerk; de theoretische vraagstukken omtrent het recht van pand en van de zekerheidsrechten in het algemeen komen alle aan de orde en worden op glasheldere wijze uiteengezet.

Dernburg trouwde in 1856 met Auguste Schaffner. Zij overleed reeds in 1868 en liet hem drie kinderen na, twee dochters en een zoon Heinrich die hij in 1897 naar een vroegtijdig graf bracht. Dernburg zelf stierf op 23 november 1907 in Berlijn en is aldaar begraven.

J.H.A. Lokin